

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מצה ומרור בזמן הזה דאורייתא או דרבנן

(ק"כ א') (1) אמר רבא: מצה בזמן הזה (שאין קרבן פסח), דאורייתא (לילה הראשון חובה). מרור, דרבנן.

(2) ורב אחא בר יעקב אמר: אחד זה ואחד זה דרבנן.

תניא כוותיה דרבא: "שֵׁשֶׁת יָמִים תֹּאכַל מִצּוֹת וּבַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי עֲצַרְתָּ לָהּ אֱלֹהֶיךָ".¹ מה שביעי רשות,² אף ששת ימים הראשונים רשות.³

מאי טעמא? הוי (יום השביעי) דבר שהיה בכלל ("שבעת ימים תאכל מצת")⁴ ויצא מן הכלל ללמד (שהוא רשות). ולא ללמד על עצמו (בלבד) יצא, אלא ללמד על הכלל כולו (שאר ששת הימים) יצא.

(המשך הברייתא): יכול אף לילה הראשון רשות? תלמוד לומר "על מצות ומרורים יאכלהו"⁵ (את קרבן הפסח, בלילה הראשון).

(המשך הברייתא): אין לי אלא בזמן שבית המקדש קיים. בזמן שאין בית המקדש קיים, מניין? תלמוד לומר "בַּעֲרֹב תֹּאכְלוּ מִצֹּת"⁶ - הכתוב קבעו (את אכילת מצה) חובה (הרי שחייב מצה בזמן הזה מן התורה).

שיטות הראשונים

אכילת מצה בשאר ימי הפסח: מבואר בברייתא, שרק בלילה ראשון חובה לאכול מצה. ושאר ששת ימים, רשות. **באורחות חיים** מבואר, שאכילת מצה בשאר ימים, אין בה מצווה.⁷ ודעת **החזקוני**, שאכילת מצה מלילה ראשון ואילך, אף שהיא רשות, אבל קיים בכך מצוה דאורייתא. וכן נראה מדברי **הר"ה**.^{8,9}

¹ דברים, פר' ראה, טזח.

² דכתיב "וביום השביעי עצרת" דלא כתיב תאכלו מצות, שהרי הוציאו מן הכלל. רש"י.

³ שאם רוצה יכול לאכול בשר בלא לחם, או להתענות. רש"י.

⁴ שמות, פר' בא, יגו.

⁵ במדבר ט, יא.

⁶ שמות יב, יח.

⁷ זה לשונו: וזה שאין מברך על אכילת מצה מליל ראשון ואילך, ומברך לישב בסוכה כל זמן שיכנס לישב בה, לפי שמצה מליל ראשון ואילך רשות, וזה שאוכל מצה אינו אלא מפני שאינו יכול לאכול חמץ. כמו האוכל בשר טהורה, מפני שאינו יכול לאכול טמאה, ואינו מברך לאכול כך **שאותה אכילה אינו אלא לצורך גופו להשביע רעבו**. אבל אכילה בסוכה בשאר ימים מברכין עליה, אע"פ שגמרו חמישה עשר מחג המצות מכאן ואילך נמי רשות, מכל מקום כיון **שהשיבה בסוכה אינה צורך גופו אלא קיום מצוה**, ראוי לברך עליה לישב בסוכה. מפי הרב שמואל שקלי ז"ל.

⁸ הר"ה ביאר את החילוק בין אכילת מצה כל שבעה, לסוכה שמברכים עליה כל שבעה, לפי שאדם יכול בשאר ימים לעמוד בלא אכילת מצה, ויהיה ניזון באורז ודוחן וכל מיני פירות; משא"כ בסוכה, שאין יכול לעמוד בלא שינה ג' ימים, והוא חייב לישן בסוכה ולטייל בה.

⁹ ולעניין הלכה, ב'מעשה רב' (אות קפה) כתב, שכן **דעת הגר"א**, **שכל שבעת ימים מצוה מדאורייתא לאכול מצה**. ואינו קורא לה 'רשות', אלא לגבי לילה ראשון שהיא חובה. והיה מחבב מאד מצות אכילת מצה כל שבעה. וביו"ט אחרון היה אוכל סעודה שלישית, אע"פ שלא היה אוכל שלוש סעודות בשאר י"ט, מפני חביבת מצות אכילת מצה, שזמנו הולך לו. וכן כתב המשנ"ב (ס"ק מה) בשמו.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

מרור דרבנן: כתב הרמב"ם "אכילת מרור אינה מצוה מן התורה בפני עצמה, אלא תלויה היא באכילת הפסח; שמיצות עשה אחת, לאכל בשר הפסח על מצה ומרורים. ומדברי סופרים לאכל המרור לבדו בלילה זה, אפילו אין שם קרבן פסח."¹⁰

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תעה)

ז. אין חיוב אכילת מצה אלא בלילה הראשון בלבד.

הגה: ונהגו לעשות שלש מצות של סדר מעשרון, זכר ללחמי תודה, ועושים בהם סימן לידע איזה ראשונה או שנייה או שלישית, ומניחים הראשונה עליונה והשנייה באמצע והשלישית בתחתונה לכריכה, ואם שנה לא עכב (טור בשם הרא"ש). ואופין אותם גם כן פסדר (כל בו ואבןדרהם), ואם נשברה אחת מהן לוקחין אותה לשנייה, דבלאו הכי פורסין אותה (אגור). ואף בלילה הראשון יוצא בכזית. (ושעור כזית עין לקמן סימן תפ"ו).

נרדם באמצע אכילת קרבן פסח

(ק"כ ב') **משנה:** (4) ישנו מקצתן (באמצע אכילת קרבן הפסח), יאכלו. ישנו כולן, לא יאכלו. (2) רבי יוסי אומר: נתנמנמו, יאכלו. נרדמו, לא יאכלו.

היכי דמי נתנמנמו?

אמר רב אשי: נים ולא נים (ישן ולא ישן) תיר ולא תיר (ער ולא ער), כגון דקרי ליה ועני, ולא ידע לאהדורי סברא (כגון ששואלים אותו היכן הנחת כלי זה).

אביי הוה יתיב קמיה דרבה. חזא דקא נמנם (רבה). אמר ליה: מינם קא נאים מר. אמר ליה: מינומי קא מנמנם (אני רק מתנמנם), ותנן (שאפילו לרבי יוסי) נתנמנמו יאכלו, נרדמו לא יאכלו.

שיטות הראשונים

הטעם שבני חבורה שישנו באמצע לא יאכלו: רש"י פירש, דנראין כאוכלי פסחם בשתי חבורות. רשב"ם פירש, דנראה כאוכל פסחו בב' מקומות. דמאחר שישנו, הסיחו דעתן לאכול עוד, וחשיב ליה תנא כאכילת שני מקומות. וחומרא בעלמא הוא.¹¹ **וראב"ד** פירש שנפסל בקרבן פסח משום היסח הדעת.¹²

האם גם באכילת מצה נאמר הדין: דעת רשב"ם, רמב"ם, ורא"ש, שהוא הדין נמי למצה בזמן הזה. דעת רז"ה, ראב"ד, ותוספות, דדינא דמתניתין בפסח דווקא הוא, ולא במצה.¹³ **והשו"ע**¹⁴ פסק כרמב"ם ורא"ש.¹⁵

מקורות: חזקוני (פירושו על שמות, פר' בא, יב"ח). רז"ה (כו ב ברי"ף). אורחות חיים (ח"א, סדר ליל הפסח, אות כט).

¹⁰ מקורות: רמב"ם (הל' חמץ ומצה ז"ב).

¹¹ והוסיף רשב"ם, וליכא לפרושי משום דדמי לאכילת שתי חבורות, משום דאם כן קשיא סתמא אסתמא. דהא בכיצד צולין (לעיל פ"ו א') סתם לן כרבי יהודה דפסח נאכל בשתי חבורות אבל אין האוכל אוכל בשני מקומות.

¹² מקורות: ראב"ד (הל' חמץ ומצה ח"ד).

¹³ ופירש רז"ה, דעובדא דאביי ורבה לא בפסח הוה אלא בבי מדרשא, ולא הביאוהו בגמרא אלא כדי ללמוד ממנו פירושא דנרדמו.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

נתנמנו, יאכלו. נרדמו, לא יאכלו: פסקו הפוסקים כרבי יוסי. רשב"ם ורא"ש פירשו דברי רבי יוסי לחומרא, אפילו מקצתו, אם ישנו לא יאכלו. אבל כולם, אפילו רק נתנמנו, לא יאכלו. ורמב"ם וראב"ד פירשו לקולא, אפילו כולם, אם רק נתנמנו, יאכלו. אבל מקצתם, אפילו ישנו, יאכלו.¹⁶ וכן פסק השו"ע.¹⁷

האם גם שינה לפני התחלת אכילת האפיקומן היא הפסק: מדברי רשב"ם נראה, ששינה באמצע הסעודה, קודם אכילת האפיקומן, לא הוי הפסק.¹⁸ וכן כתב רבינו ירוחם בשם הרי"ף. וכתב עוד, שהרמב"ם כתב דשינה באמצע סעודה הוי הפסק. והשו"ע¹⁹ נקט לשון הרמב"ם. והרמ"א פסק כרשב"ם.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תעח)

ב. מי שישן בתוך הסעודה והקיץ, אינו חוזר לאכל. בני חבירה שישנו מקצתן בתוך הסעודה, חוזרים ואוכלים. נרדמו כולם, ונעורו, לא יאכלו. נתנמנו כולם, יאכלו. הגה: וכל זה אינו אלא שישנו לאחר שהתחילו לאכל האפיקומן, אבל שנה קדם לזה לא הוי הפסק (טור ורבינו ירוחם).

ונתנמנו. אמנם בזה חלוק הראב"ד על רז"ה ותוספות, שסבור שהשינה נחשבת הפסקה אף באכילה שאינה של פסח, לעניין שנוטל ידיו ומברך המוציא ואוכל, שהשינה מפסקת. ואזיל בזה הראב"ד לשיטתו (הל' ברכות ד, ז), דשינה ונמנום הוי הפסקה באכילה. ולעניין הלכה בזה, דעת הרא"ש (תענית א, יד) דשינה עראי לא הוי הפסק, וכן פסק השו"ע (או"ח קעח, ז), עיי"ש, ובמשנ"ב (ס"ק מח).¹⁴ ובדעת הרי"ף נחלקו הראשונים. הרי"ף הביא לשון המשנה, והשמיט עובדא דאביי ורבה. וכתב הרי"ן, שמכך שהביא משנה זו בהלכותיו, נראה שסובר כרשב"ם, שהוא הדין למצה בזמן הזה. ואילו הרז"ה הוכיח מדלא חשש הרי"ף לכתוב עובדא דאביי ורבה, שמע מינה שסובר שדווקא בפסח הדין כן.

או"ח תעח, ב. מקורות: רז"ה (כו ב ברי"ף; הו"ד בר"ן). ר"ן (כז א ברי"ף, ד"ה וכתב רבינו שמואל). תוספות (ק"ט ב', ד"ה אמר רב). רמב"ם וראב"ד (הל' חמץ ומצה ח, יד). רא"ש (סי' לד).¹⁵

כתב בביאור הגר"א (תעח, ס"ק ד), הרשב"ם מפרש דקאי ארישא, משום דקיי"ל כעובדא דרבה (רבה קאי כרבי יוסי, וא"כ רבה דהוי מנמנם שפיר הוי מותר לאכול משום דהוי מקצתו נתנמנו, דאביי הוה יתיב ולא מנמנם. אבל אי הוי נרדם אף דהוי מקצתו הוי אסור לאכול כרבי יוסי). אבל הרמב"ם מפרש דרבה יחידי היה וז"ש מי שישן (והיינו והיינו שנרדם יחידי). וצ"ע, דהא אביי נתגדל שם בביתו וכמ"ש כי הוינן בי רבה הוה זגינן וכו' (כלומר וא"כ לפירוש הרמב"ם דקאי אסיפא, קשה דאף אם היה נרדם היה מותר לו לאכול שהרי לא היה יחידי). עכ"ל.¹⁶

או"ח תעח, ב. מקורות: רמב"ם וראב"ד (הל' חמץ ומצה ח, יד). רא"ש (סי' לד).¹⁷

זה לשונו: והוא הדין נמי במצה בזמן הזה, לאחר שהתחיל לאכול מצת חובה באחרונה וישן, הפסק אכילה היא, ושוב לא יאכל וכו'.¹⁸

או"ח תעח, ב. וראה פרי חדש. מקורות: רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה, נתיב ה, ח"ד). רמב"ם (הל' חמץ ומצה ח, יד).¹⁹

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

סוף זמן אכילת קרבן פסח ומצה

(ק"כ ב') **משנה:** הפסח אחר חצות (דהוה ליה 'נותר' מחצות ואילך) מטמא את הידיים.

הפיגול והנותר מטמאין את הידיים.²⁰

(ומדייק) אלמא מחצות הוה ליה נותר.²¹ מאן תנא?

אמר רב יוסף: רבי אלעזר בן עזריה הוא.²²

דתניא: (לגבי הפסח שהקריבו במצרים) "וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֶּה" (ליל ט"ו בניסן) -

(4) רבי אלעזר בן עזריה אומר: נאמר כאן "בְּלִילָה הַזֶּה", ונאמר להלן "וְעֵבְרְתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֶּה" (והפיתו כל בכור בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם), מה להלן (במכת בכורות) עד חצות (שה' הכה הבכורות "בְּחֹצֵי הַלַּיְלָה"), אף כאן עד חצות.

(2) אמר לו רבי עקיבא: והלא נאמר (לענין קרבן פסח) "וְאָכְלֹתֶם אֹתוֹ בְּחֹפְזוֹן", עד שעת חפזון (שנחפזו לצאת, והיינו עמוד השחר). אם כן, מה תלמוד לומר "וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֶּה"? יכול יהא נאכל (הפסח) כקדשים, ביום (שחיתתו), כדרך תודה שאף היא זמן אכילתה יום אחד, ואוכל כל יום שחיתתה, והלילה עד הבוקר, תלמוד לומר "בְּלִילָה"; בלילה הוא נאכל, ואינו נאכל ביום.

אמר רבא: אכל מצה בזמן הזה אחר חצות, לרבי אלעזר בן עזריה, לא יצא ידי חובתו.

שיטות הראשונים

סוף זמן אכילת הפסח: הרמב"ם פסק כרבי עקיבא, וכתב, "כְּכֹר בְּאֶרְנוּ בְּכֶמֶה מְקוֹמוֹת (מעשה הקרבנות יח; פסולי המוקדשין ויב) שֶׁאֵין הַפֶּסֶח נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת, כְּדִי לְהַרְחִיק מִן הָעֵבֶרָה, וְדִין תּוֹרָה שֶׁיֵּאָכֵל כָּל הַלַּיְלָה, עַד שֶׁיַּעֲלֶה עֲמוּד הַשָּׁחַר". **וראשונים** אחרים פסקו כרבי אלעזר בן עזריה, שמעיקר הדין אסור לאכול אחר חצות. **והרא"ש** ועוד **ראשונים** הסתפקו בדבר.²³

אכילה אחר חצות לפי רבי עקיבא: דעת **רש"י**, **רשב"ם**, **תוספות**, ו**מרדכי**, דאף לרבי עקיבא, רבנן עבוד הרחקה, ואמרו עד חצות.²⁴ לפי **רשב"ם** ו**המרדכי**, אף בדיעבד עשו הרחקה, והוי 'נותר' מדרבנן. ולפי **תוספות**, רק לכתחילה, אבל אם

²⁰ ראה לעיל בהרחבה, פרק שביעי, פ"ה א', סוגיית 'טומאת ידיים לפיגול נותר ויוצא'.

²¹ והא כתיב (שמות, פר' בא, יב') "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר", אלמא עד בוקר לא הוי נותר. רשב"ם.

²² דנפקא ליה מקרא דאכילת פסח עד חצות, ומחצות הוי נותר. והאי דכתיב "וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר", לשריפה אתא; דעד בוקר לאו בר שריפה הוא, כדתניא בפ"ק דברכות (ט' א') ר"א בן עזריה אומר: בערב אתה זובת, וכבא השמש אתה אוכל, מועד צאתך ממצרים אתה שורף. רשב"ם.

²³ זה לשון הרא"ש: לכאורה נראה דהלכה כרבי אלעזר דסתם מתניתין כוותיה, דתנן: הפסח אחר חצות מטמא את הידיים. וכן סתם מתניתין דאיזהו מקומן (נ"ו ב') ובפרק קמא דברכות (ב' א'). ומיהו בפרק הקורא את המגילה למפרע (כ' ב') איכא סתמא כרבי עקיבא (דבר שמצוותו בלילה, כשר כל הלילה). ומאי אולמיה דתרי או תלת סתמי מחד סתמא. וגם ההיא סתמא דמגילה, קתני לה בהדי הלכתא פסיקתא. ויתבאר עוד להלן. מקורות: רמב"ם (הל' קרבן פסח ח, טו).

²⁴ כן משמע מדאמרינן בסוף איזהו מקומן (זבחים נ"ז ב'), דמתניתין דקרבן פסח עד חצות, כרבי אלעזר בן עזריה. ומקשה, ממאי דרבי אלעזר בן עזריה דאורייתא? דלמא דרבנן, ולהרחיק מן העבירה! ומשמע דאף ר"ע מודה להרחיק אדם מן העבירה באיסור דאורייתא. עיי"ש היטב.

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות הש"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

עבר ולא אכל עד חצות, לא נפסל, ואוכלו אחר חצות. ודעת רמב"ם²⁵ והרשב"א, דלרבי עקיבא אפילו מדרבנן יכול לכתחילה לאוכלו עד עלות השחר. והרא"ש הסתפק בדבר.²⁶

סוף זמן אכילת מצה: דעת הרמב"ם, בעל העיטור, ור"י מקורביל, שהלכה כרבי עקיבא, דזמן אכילת מצה כל הלילה.²⁷ ודעת רבינו חננאל, סמ"ג בשם ר"י, תוספות, מרדכי, ורבינו ירוחם, שהלכה כרבי אלעזר בן עזריה, דלאחר חצות לא יצא ידי חובתו.²⁸ והרוקח, רא"ש, רשב"א, ור"ן הסתפקו בזה, וכתבו לזהר לאוכלו לפני חצות. וכן פסק השו"ע.²⁹

אמירת הלל אחר חצות: במסכת ברכות (ט' א') איתא בברייתא, הלל בלילי פסחים, ואכילת פסח, מצוותן עד שיעלה עמוד השחר. ומוקי לה כרבי עקיבא. אבל לרבי אלעזר בן עזריה דווקא עד חצות. הרשב"א ור"ן כתבו, שאפילו בקריאת ההלל החמירו בתוספות שלא לקרות לאחר חצות. אמנם בתוספות (מגילה) כתבו שבהלל של אחר אפיקומן, אין להחמיר כל כך, למהר לאומרו קודם חצות, שהרי מדרבנן הוא. והרמ"א³⁰ פסק כרשב"א.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות פסח, סימן תעז)

א. לאחר גמר כל הסעודה אוכלים ממצה השמורה תחת המפה כזית כל אחד, זכר לפסח הנאכל על השבוע... ויהא זהיר לאכלו קודם חצות. (ויקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות) (ר"ן פ' ע"פ וסוף פ"ב דמגלה).

²⁵ הרמב"ם, אף שפסק כרבי עקיבא, וכתב לגבי אכילת קרבן הפסח, "שאינן הפסח נאכל אלא עד חצות, כדי להרחיק מן העברה". אבל לגבי אכילת מצה כתב, "לא תלה אכילה זו בקרבן הפסח, אלא זו מצוה בפני עצמה. ומצוותה כל הלילה".

²⁶ וכתב, 'ומיהו נכון להחמיר כרבי אלעזר, דאפשר דרבי עקיבא מודה להרחיק את האדם מן העבירה באיסור דאורייתא'. וראה בהרחבה עוד בעניינים למשפט' על ברכות, ט' א'. מקורות: ראה להלן.

²⁷ הרי"ף השמיט מימרא דרבא בפסקיו. וכתב הב"ח (או"ח תעז, ס"ק ד), נראה דסבירא ליה דלית הלכתא כרבי אלעזר בן עזריה, אלא כרבי עקיבא דאמר אכילת פסח מצותה כל הלילה, והוא הדין מצה דאיתקש לפסח זמנה נמי כל הלילה.

²⁸ ואף על גב דרבי עקיבא פליג עליה (והרי הלכה כרבי עקיבא מחבירו), כוותיה דרבי אלעזר בן עזריה קיימא לן, דסתם מתניתין כוותיה.

²⁹ או"ח תעז, א. וראה בהרחבה בבית"ל (ד"ה ויהא). וכתב שם, שאם איחר לאחר חצות, אף שבוודאי חייב לאכול מצה, דשמא הלכה דמן התורה זמנו כל הלילה, עכ"פ לא יברך על אכילת מצה, דספק ברכות להקל. וכתב המשנ"ב (ס"ק ו) שאם החשיך לו קודם אמירת הגדה עד סמוך לחצות, יקדש, ויברך המוציא ועל אכילת מצה, ויאכל, וגם יברך על מרור קודם חצות, ואח"כ יאמר ההגדה, ואח"כ יסעוד סעודתו.

מקורות: רמב"ם (הל' חמץ ומצה ו,א). ר"י מקורביל (הו"ד באו"ז). אור זרוע (ח"ב סי' רלא). רבינו חננאל (ק"כ ב', ד"ה אמר). רשב"ם (ק"כ ב', ד"ה ר"א בן עזריה). סמ"ג (עשין מ). תוספות (זבחים נ"ז ב', ד"ה ואיבעית; מגילה כ"א א', ד"ה לאתויי; וראה תוספות פסחים ק"כ ב', ד"ה אמר, שהסתפקו בזה). מרדכי (פסחים, סדר של פסח, ק"כ ב', ד"ה אלמא מחצות). רבינו ירוחם (נתיב ה, ח"ד). אור זרוע (סי' רלא). הרוקח (סי' רפג). רא"ש (פסחים פ"י סי' לח). רשב"א (חי' ברכות ט' א', ד"ה ורמינהו; שו"ת ח"א סי' תמה). ר"ן (כז ב ברי"ף, ד"ה גרסינן; סוף פרק ב' דמגילה, ז א ברי"ף, ד"ה זה הכלל). רש"י (פסחים צ"ג ב', ד"ה בשעת אכילה).

³⁰ או"ח תעז, א. אבל במעשה רב' (אות קצא) כתב, 'אוכלין אפיקומן כזית, ודווקא קודם חצות. אבל הלל, אין להקפיד אם הוא אחר חצות'. והמשנ"ב כתב (ס"ק ז) שרק לכתחילה יאמר ההלל קודם חצות. עיי"ש בשעה"צ (ס"ק ו). מקורות: תוספות (מגילה כ"א א', ד"ה לאתויי אכילת). רשב"א (ברכות ט' א', סוד"ה ורמינהו). ר"ן (פסחים כז ב ברי"ף, סוד"ה גרסינן).